

mišljenja i komentari

Strah

N. Raos

Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada, Zagreb

Jesu li alen i propin tautomeri? Ja napisah da jesu, recenzent kaže da nisu. "Sigurno jesu", kažem uredniku, "jer – eto – ovdje lijepo piše da prelaze jedan u drugi, čak je i konstanta ravnoteže napisana." *Sapienti sat* – ali nije dosta uredniku koji je, razumije se, i sam kemičar. "Tražit ćemo drugog recenzenta", veli – i nađe ga. No nađem i ja, u prolazu, tog drugog recenzenta. "Jesu li alen i propin tautomeri?", bojažljivo me zapita. "Jesu," velim, "za to znati, ne treba vam ići dalje od Googla." Istina, ni tamo baš izriječno ne piše da su tautomeri, piše samo "izomeri", ali – Bože moj – valjda znamo toliko kemije!

Ali nije riječ o znanju kemije. Valjda sveučilišni profesor, koji k tome predaje organsku kemiju, zna bolje od mene (koji nisam organski kemičar), a pogotovo više od svojih studenata koji bi trebali znati riješiti pitanje tautomernosti alena i propina već na drugoj godini studija. Nije riječ ni o prvom recenzentu koji, eto, nije znao da su alen i propin tautomeri, a nije – da kažem nešto u njegovu obranu – to ni mogao znati iz gole formule. Dakle, o čemu je riječ?

"Meni dolaze za svaku glupost, "kaže meni pedijatrica koja se brine o zdravlju mojih unuka, "jer roditelji naprosto nisu spremni preuzeti odgovornost za svoju djecu." Isto je bilo i s ovom recenzijom. Nitko ne želi stati na stranu autora, nitko ne želi doći u sukob s prvim recenzentom. Pa čak i kad potvrđuje očito (slučaj drugog recenzenta), opet ne želi preuzeti odgovornost – ako je tko pita, reći će: "Što sam ja tu mogla učiniti – autor je na tome inzistirao." Autor je težak čovjek, s njime se ne valja svađati (mogao bi ti i glavu razbiti), pa je bolje popustiti jer, zna se, pametniji popušta.

Eto do čega smo došli. Treba li vam sličnih primjera. Hoćete li čuti kada je poslije rata predsjednik prijekoga suda rekao svojoj rođakinji koja je došla moliti da se slučaj jednog osuđenika na smrt preispita (poslije se ustanovilo da je posve nevin osuđen): "Što ja tu mogu – ja samo potpisujem ono što mi drugi prirede". Ili u nešto blažoj varijanti (što sam nedavno čuo na televiziji) kad se Josip Broz Tito pravdao Žuži Jelinek da je nije on prognao iz države: "Meni su to podmetnuli!"

Ima takvih primjera koliko hoćeš. I onih suprotnih, onih kada kapetan tone zajedno s brodom jer preuzima svu odgovornost na sebe, preuzima je bez ostatka. To je razlika između kukavičluka i hrabrosti, i – kad problem malo dublje sagledamo – između slobode i ropstva.

Ima slobodoljubivih naroda i slobodoljubivih ljudi. Isto kako ima ropskih naroda i ropskih duša. Kada je perzijski kralj Kambiz zauzeo Egipat, piše Herodot, dao je svugdje postaviti stele na kojima je uklesao, da prostite, ženski spolni organ. Zašto? Zato što Egipćani nisu ni pokušali braniti svoju zemlju!

No odakle ropska duša u Hrvata? Možda će netko reći da je to naslijede komunizma, jer u bivšoj državi i bivšem sustavu nisi mogao govoriti što si htio. Ne bih tako rekao. Istina, komunizam je pomogao razvoju takvog mentaliteta, ali njegovi korijeni idu mnogo dublje. Osjećaj časti, a s njim usko povezan osjećaj slobode i odgovornosti, nešto je što se njegovalo među plemstvom (*noblesse oblige*). Plemić drži do svoje časti, on razvija svoju bolju narav (*nobler nature*), dok za pučanina, kmeta vrijede neki drugi zakoni. Ne zamjeriti se nikome, a posebice ne onome jačem od sebe, postaje najvišom životnom mudrošću. Da, dragi moji Hrvati, ban Jelačić je ukinuo kmetstvo još 1848. godine, ali kmetstvo još nije izbrisano iz naših glava, iz naših srdaca. Mi smo još uvijek kmetovi – nismo ni gospoda, ni građani.

A što znači biti građanin? To prije svega znači biti tolerantan prema tuđem mišljenju. "Filozofiju je stvorio urbanitet", kaže Hegel, i pravo kaže – samo se građani mogu sastajati na trgu i tamo slobodno razgovarati o politici, o tome što je pravo, a što krivo, što je dobro, a što zlo. Priprost čovjek, nasuprot tome, ne podnosi da mu se oponira: za ukućane je najbolje da šute ("Šuti kad ja govorim!"), a ako mu neko oponira u društvu, onda će se svađati ili podvignjena repa povući.*

Tako je bilo od kada je svijeta i vijeka. Bilo je ljudi s moralnim integritetom i ljudi bez njega, ljudi s osjećajem samopoštovanja i ljudi bez tog osjećaja. No najgore je kad takav prostački mentalitet prodire u akademsku zajednicu, ako je u hrvatskoj akademskoj zajednici ikada prestao postojati. Seljačka inteligencija, to je to.

* To se očituje i u recenzijama. Ako recenzent kritizira autorov rad, on se neće suzdržati da omalovažava i vrijeđa autora, a po potrebi i urednika. Umjesto da svoj stav potkrijepi argumentima, on nastoji u autora pobuditi osjećaj straha i stida, zaplašiti ga svojim društvenim utjecajem: "Jao si ga tebi ako se pokušaš braniti!" Dogodilo mi se čak da su svi bili konsternirani kad su čuli da ću radije povući rukopis nego prihvatiti recenziju – jer kako sam se samo usudio reći da recenzija ne valja!